

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

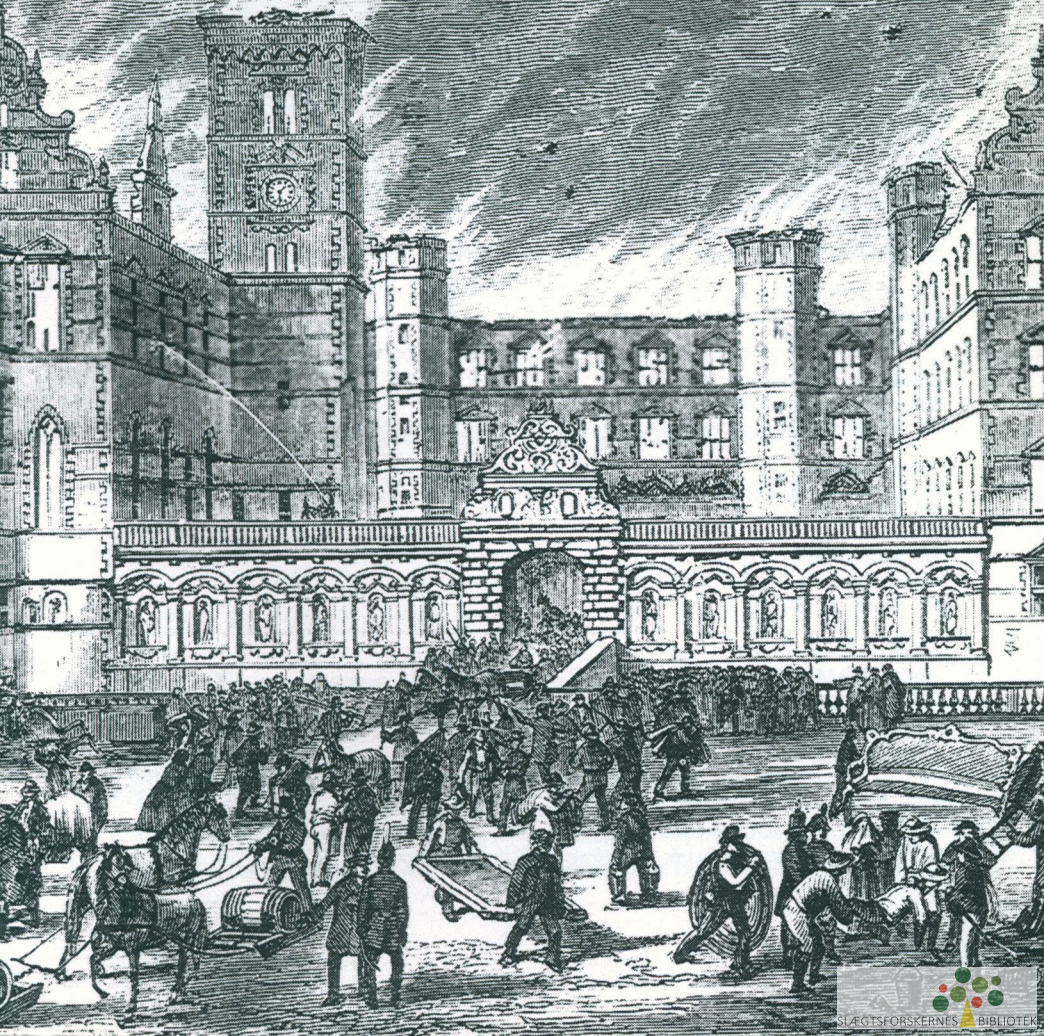
Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Utside

Lokalhistorisk Forening i Hillerød Kommune

Nr. 4 november 1999

Nr. 4 * 14. årgang * 1999

Redaktion:
Eva Holm-Nielsen

Tryk:
Grafisk Center Hillerød

ISSN 0903-3505

Bladet udkommer 4 gange årligt, februar, maj, august og november.

Stof til bladet sendes til Eva Holm-Nielsen.
Deadline den 10. i udsendelsesmåneden.

Indmeldelse i foreningen sker ved henvendelse til Inge Elsøe eller indbetaling på Gironr. 7 04 46 07.
Pris: 125 kr årligt, 75 kr pensionister og studerende.

Bestyrelsen:

Formand: Margrethe Krogh Sørensen
Hestehavevej 13, 3400 Hillerød
Tlf. 48 26 72 32

Næstformand: Asger Berg
Søren Kierkegaardsvej 1, 3400 Hillerød
Tlf. 48 26 46 89

Kasserer: Inge Elsøe
Ørnevej 10, 2970 Hørsholm
Tlf. 45 86 66 76

Sekretær: Eva Holm-Nielsen
Søren Kierkegaardsvej 1, 3400 Hillerød
Tlf. 48 26 46 89

Jørgen Berner
Åvang 78, 3400 Hillerød
Tlf. 48 26 06 13

Per Andersen
Skippermosen 19, 3400 Hillerød
Tlf. 48 26 83 89

Lokalhistorisk Arkiv
Lisbet Schacht Hansen
Bakkegade 23, 3400 Hillerød
Tlf. 48 26 95 22

Forside: Frederiksborg Slots brand den 17. december 1859. Træsnit i Illustreret Tidende den 25. december 1859 (udsnit).

© Copyright: Lokalhistorisk Forening i Hillerød Kommune

Urmagerens hus i Helsingørsgade 46, set fra havesiden 1913. Fotograf: Frede Hansen. Lokalthistorisk Arkiv.

»Statens lille Embedsmand« Urmageren i Helsingørsgade (2)

af Peter Schmaltz-Jørgensen

Den driftige urmager Lars Jørgensen i Helsingørsgade og hans kone Christiane fik i perioden 1814 til 1833 ti børn, men som det så ofte gik på den tid, døde en del af dem som spæde eller i en ung alder.¹

I 1818 fødes deres tredje barn, sønnen Christian, og da han viser sig levedygtig, bestemmer faderen fra begyndelsen, at han

skal overtage urmagerforretningen. Drengen bliver følgelig sat i Hillerød Borgerskole og viser faktisk så fremragende boglige evner, at førstelærer A. J. Tietke og slotspræst Peter Sølling tilskynder og understøtter, at han i november 1832 kommer i Frederiksborg Lærde Skole, hvorfra han dimitteres med første karakter i december 1837.

Et langvarigt universitetsstudium var ikke lige efter faderens hoved, men det er nogle meget stolte forældre, der i maj 1842 kan lykønske deres søn med teologisk attestats.²

Efter næsten 5 års studier på Københavns Universitet ansættes Christian Jørgensen i sommeren 1842 som huslærer hos den kendte og initiativrige landskabsgartner Rudolph Rothe på Fredensborg Slot. Denne står for en omdannelse af haven, således at den efterhånden bliver til den park, som vi kender i vore dage. Rothe er blevet enkemand og har brug for en privatlærer til sine tre børn, et hverv, som Christian røgter til stor tilfredshed, og gennem sin vært og arbejdsgiver får han skabt en kærlighed for naturen, som senere skulle komme ham til stor gavn.

Christian Jørgensen udnævnes i 1850 til adjunkt ved Horsens Lærde Skole. Han dør ugift i 1886 og efterlader sig en efter datidens forhold ret anseelig formue. Den anvendes delvist til et legat, der bærer navnet »Urmager L. Jørgensens Mindelegat til Fordel for værdige og trængende i Hillerød, som har haft Næringsbevis, eller Enker efter saadanne«.³

Efter Christians fødsel i 1818 fødes tre piger, efterfulgt i 1827 af en dreng, som desværre kommer for tæt på naboens brønd, falder i og drukner. Men kun to uger efter den tragiske ulykke, den 21. december 1828, fødes sønnen Jørgen Peter i hjemmet i Helsingørsgade.

Med årene viser Jørgen Peter sig at besidde de rigtige egenskaber, dvs. han er knap så bogligt orienteret, hvorfor faderen snart lægger an til, at det skal være ham, der skal overtage forretningen. Men desværre får drengen i en alder af 12 år mel-

lemørebetændelse, som resten af livet betød nedsat hørelse, hvilket viste sig at være meget uheldigt for en urmager, ikke mindst for en urmager, der har ansvar for, at slotsuret går og slår rigtigt, idet alle borgere i Hillerød retter sig efter det. Til tider kniber det for ham at høre klokkeslagene i sit værksted på den anden side af søen, men som bestemt af faderen, urmager skulle han være, og det blev han. Det var dog ikke uden en vis bitterhed fra sønnens side, at han blev »pålagt« et erhverv, hvortil han for så vidt allerede fra starten havde et handicap.

Rædselsnatten i Hillerød

Den 10. maj 1834 var Hillerød nær blevet udslettet af en brand. Hvad der skulle være en glad fest for byens distrikts- og bataljonslæge Adolph Ewertsen endte med en katastrofe, og 100 familier, ca. 500 mennesker, mistede deres hjem. Det svarede til ca. 20% af byens indbyggere. Ugunstige vindforhold og ubetænksomhed i forbindelse med afbrænding af fyrværkeri startede en brand, der kunne observeres i København. Her troede man, at Grib Skov stod i brand. Da Latinskolens bibliotek sent på natten gik op i luer, gav det ilden fornyet næring, og i hovedstaden mente man, at nu brændte også Lyngby.

Branden når ikke til Helsingørsgade, og Lars Jørgensen og hans familie træder hjælpende til og huser nogle af de hjemløse i en periode.

Året efter var det imidlertid nær gået ud over Lars Jørgensens hus, men familien var atter heldig, idet kun de øverste huse i Helsingørsgade (matr. nr. 57-70) brændte.

Treårskrigen og soldatertid

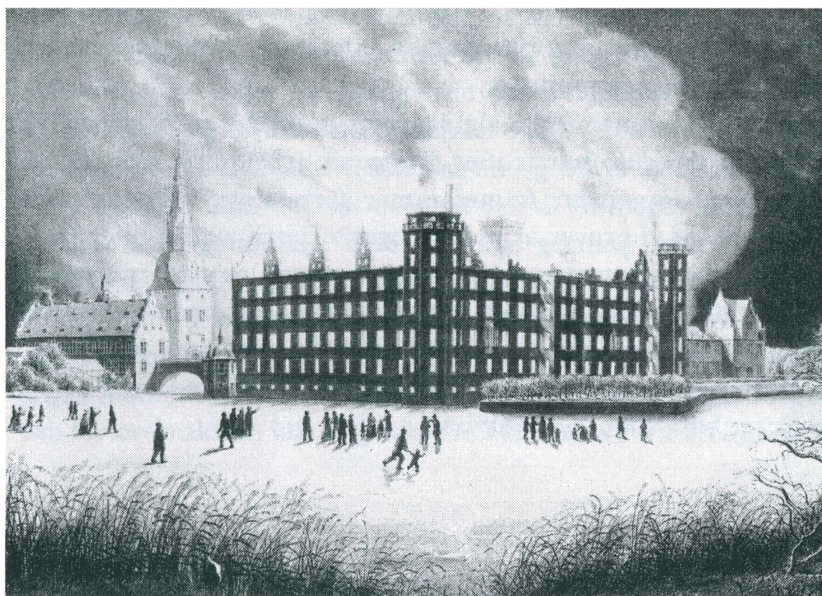
Som følge af krigsudbruddet i 1848 blev det bestemt, at alle unge mænd fremover skulle være omfattet af værnepligten og

*Den 22-årige Jørgen Peter Jørgensen
i uniform. Maleren er ukendt.*

stille på session. Undtaget blev dog præster og skolelærere. Hidtil havde det kun været pålagt unge mænd af bondestanden. Det betød, at en søn af en købstadsborger hidtil havde kunnet klare frisag.

Nu skulle man tro, at en ung mand på 20 år, der er hørehæmmet, kunne slippe, men på grund af krigssituationen var der brug for alle, også Jørgen Peter Jørgensen. Han bliver ind-

Branden på Frederiksborg Slot den 17. december 1859. Samtidig litografi. Frederiksborgmuseet.

kaldt til tjeneste i november 1850 i 2. Lette Bataljon i Helsingør. Han når lige at få uniformen på, inden han efter 6 måneders tjeneste hjemsendes. Krigen er forbi.

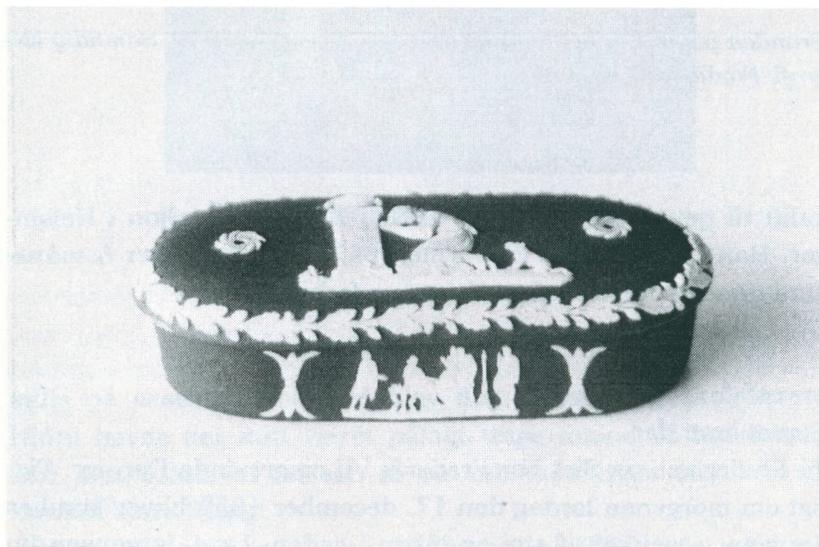
Slottet brænder

På Frederiksborg Slot bor Frederik VII og grevinde Danner. Tidligt om morgenen lørdag den 17. december 1859 bliver familien Jørgensen vækket af støj og råben i gaden. Lars Jørgensen får vækket Jørgen Peter, der på grund af den dårlige hørelse ikke har opfattet, at der er noget galt. Det er mørkt udenfor, og de behøver blot at kaste et blik ud af vinduerne for at konstatere,

at slottet brænder. Den 31-årige urmagersvend kommer hastigt i tøjet og iler over den tilfrosne sø - det er 17 graders frost - en løbetur på kun få minutter.

Da han kommer ind i slotsgården, møder han Frederik VII, som han tidligere har truffet under sit arbejde på slottet. Jørgen Peter Jørgensen fremstammer forpustet: »Tillader Deres Majestæt, at vi prøver at redde noget?« Hertil skal Kongen have svaret »Ja!«, og straks er han sammen med mange andre fuldt optaget af at redde indboet. Jørgen Peter Jørgensen koncentrerer sig imidlertid om de mange smukke ure, hvis placering i slottets sale han kender. Hvad der reddes af ure, føres senere til Rosenborg Slot i København.

Den lille porcelænsesæske fra Wedgwood, som Jørgen Peter Jørgensen ifølge familietraditionen fik af Frederik VII som belønning for sin indsats under branden.

På få timer har ilden så godt fat, at det kniber med at redde mere. Klokkeren slår klokken for sidste gang, og næppe er det sidste slag til ende, før flammerne har omspændt kirketårnet, og urværket og de bimplende klokker falder ned på hvælvingen over den store trappe til Riddersalen og bliver ødelagt. Jørgen Peter og hans fader er klar over, at der vil gå meget lang tid, før de igen kan genoptage deres daglige gerning med urene på slottet. Faderens »inskriftion« på bjælken ved urværket, »Den 18. Januar 1816« er også gået op i røg den morgen.

Efter sigende honorerede kongen enkelte af byens borgere for deres modige indsats under branden, og Jørgen Peter Jørgensen får overrakt en lille engelsk porcelænseske fra Wedgwood.⁴

Nye klokker og urværk

Forbavsende hurtigt kommer der gang i genopbygningen af slottet, men det varer noget, inden der er et urværk at passe.

I april 1861 får Jørgen Peter Jørgensen selvstændigt borgerskab som urmager i Hillerød, og den 1. januar 1864 kan han i en alder af 35 år kalde sig urmagermester. Han overtager nu officielt faderens hverv som »statens lille embedsmand«.

I efteråret 1863 kan man sætte det nye urværk fra urmager Funck i København på plads i tårnet, ligesom de nye klokker, der er støbt i Frederiksværk. Men det forløber ikke helt gnidningsløst. Urmager Funck har besvær med at få uret bragt fra slotsgården og op i tårnet. Han bliver simpelthen nægtet assistance til dette arbejde. »Godt!«, siger han, »saa ta'r jeg uden videre Uhret med mig tilbage – det er vel bestilt, men ikke betalt.«⁵ Uret bliver igen læsset på vognen, og det hjælper åbenbart, for nu kan han pludselig få al den hjælp, han behøver.

Den 15. november 1863 dør Frederik VII på Glücksborg Slot, og få dage senere, den 27. november om morgenen kl. 7, slår det nye ur sit første fulde slag som fortsættelse af det gamle ur, der slog sit sidste fuldsalg kl. 6 morgen.

Ejendomsoverdragelse

I november 1864, medens Danmark endnu slikker sårene efter det forsmædelige nederlag til Tyskland, fejrer urmager Lars Jørgensen og hans hustru Christiane guldbryllup, og i sommeren 1865 beslutter de sig til at gå på aftægt. Med Jørgen Peter laver de en såkaldt »undertagsforpligtelse«, og de to gamle flytter ind i lejligheden på 1. sal, som består af fire værelser med køkken, spisekammer, kakkelovne og komfurindretning. Han overtager ejendommen for 2.600 rdl. på betingelse af, at ovennævnte lejlighed er til deres rådighed, og at den holdes forsvarlig vedlige, såvel udvendigt som indvendigt. De forbeholder sig desuden adgang til gårdspladsen, haven og søen og ret til at tage vand af brønden, der altid må holdes ren og i god brugbar stand.⁶ De kan således på deres gamle dage fortsat nyde udsigten til slottet fra hus og have.

Christiane Jørgensen dør i hjemmet i Helsingørsgade i november 1866, som der anføres i hendes dødsannonce »*efter 52 Aars lykkeligt Ægteskab*«. Lars Jørgensen dør 80 år gammel i 1868.

Nabostrid

Ejendommen i Helsingørsgade var oprindelig én ejendom, som omfattede matrikelnumrene 45 og 46 (nuværende 7 og 9). Ved Lars Jørgensens køb i 1819 er ejendommen derimod opdelt i to selvstændige enheder, og der træffes aftaler om deling af hus, grund, adgangsforhold m.m. Da Lars Jørgensen dør og Jørgen Peter skal til at administrere disse aftaler, som velsagtens for en dels vedkommende er aftaler, som har været uskrevne, og på hvilke der muligvis blot er vundet hævd, opstår der et problem med naboen i nr. 45, saddelmager Lauritz Larsen.

Begge parceller har i 50 år haft fælles adgang til brønden, som er beliggende på grunden til nr. 46, men Jørgen Peter Jørgensen nægter nu pludselig saddelmageren adgang gennem lå-

gen i skellet. Han barrikaderer passagen og dermed adgangen til brønden.

Det er jo en alvorlig sag, som Lauritz Larsen den 28. august 1869 indanker for Hillerød Byfoged. To dage senere ser Forligskommissionen på sagen. De forsøger med et forlig, men forgæves. Parterne er åbenbart rygende uenige. Med Forligskommissionens mellemkomst kan man dog få dem til at acceptere »at Klageren og Efterkommende Ejere af hans Ejendom for Eftertiden forbydes enhver Adgang igennem fornævnte Laage og Ret til at hente Vand i den paa Indklagedes Ejendom værende Brønd. Som Vederlag betaler Indklagede under Executionstvang inden 4 Uger fra Dato 35 Rdl. til Klageren til Hjælp til Udgifterne ved en Brønd som Klageren vil lade grave paa sin egen Grund.«⁷

På bjælken ved slotsurværket har Jørgen Peter Jørgensen med kridt skrevet »1. Januar 1864 - 1. April 1896«. Indskriften er næsten forsvundet, men i 1975 var den stadig tydelig.

Afslutning

Den 1. april 1896 forlader Jørgen Peter Jørgensen sit embede i sit kære klokketårn, hvor han og faderen i tilsammen 80 år har betrådt de mange trin. Fra den dato tager urmager Hansen over.

Jørgen Peter Jørgensen bliver boende i sit barndomshjem til sin død i 1898, og han overlever af sin hustru Juliane, der dør i 1907. Ejendommen går herefter i arv til deres tre døtre, Alma (1865-1955),⁸ Thora (1875-1953) og Betty (1872-1946).

Bygningen, der er fra midten af 1700-tallet, er imidlertid meget forfalden, og de tre søstre lader den nedrive i 1913 for at gøre plads til den nuværende 3-etagers ejendom. Den indvies få år senere ved en stor familiefest, da det er 100 år, siden stedet er erhvervet på auktion af stamfaderen Lars Jørgensen. I den anledning afsynges en lille sang, forfattet af Thora Jørgensen. Et par af de noget salvesfulde vers lyder som følger:

*Og tak for Navnet, Fader,
som Du i Arv os gav,
ej kranset af Bedrifter,
men af en Stræben brav;
ej Gods, ej Guld Du samlede,
men ærligt var alt Dit.
Ja Tak for Hædersnavnet !
Og Tak, at det blev mit !*

*Her er saa godt at være,
her i vor lille By,
omkranset trindt af Skove,
der gir den Læ og Ly.
Og ingen andre Fugle
som flyver trindt om Ø,
kan fløjte bedre Toner
end her ved Slot og Sø.*

De tre søstre var ugifte og ernærede sig som lærerinder. Alma Jørgensen og Thora Jørgensen på skoler i Hillerød og Betty Jørgensen på en skole på Frederiksberg.

Alma Jørgensen, som er den længstlevende, dør i en alder af næsten 90 år i 1955, og ejendommen sælges af boet for 60.000 kr. til slagtermester Johannes Jørgensen, der havde forretningen »Kødbørsen« samme sted. I 1983 afhændes ejendommen til F. W. Kattrup Aps. for 1.200.000 kr., og året efter opdeles den i 5 ejerlejligheder.

Alma Jørgensen fotograferet i sin stue. #

NOTER

¹ 1) Frederik, f. 1814 i Køge, d. 1815 i Hillerød; 2) Frederik, f. 1816, d. 1819 i Hillerød; 3) Christian, f. 1818, d. 1886 i Horsens; 4) Mette Kirstine Frederikke, ugift, f. 1821, d. 1866. Bor 1834 til 1853 i København, men fra 1854 til sin død i Hillerød; 5) Dorthe Sophie Jørgensen, f. 1823, d. 1882 i Hillerød. Gift 1855 i Hillerød med urmager Andreas Hansen, f. 1821 i Asminderød, d. 1875 i Hillerød. Han var selvstændig og havde urmagerforretning i Slotsgade 1855 til 1875. Han køber i 1869 kancelliråd Søllings gård, Slotsgade 36 for 7.500 rbd. Han var i 1872 medstifter af Hillerød Industri- og Håndværkerforening; 6) Henriette Flemmine, f. 1825, d. 1834 i Hillerød; 7) Jørgen Frederik, f. 1827, d. 1828; 8) Jørgen Peter, f. 1828, d. 1898 i Hillerød; 9) Frederik Julius, stud. theol., f. 1831 i Hillerød, d. 1850 i København; 10) Andreas Lauritz, grosserer, f. 1833, d. 1884 i København. Forfatterens oldefar.

² Attestats er vidnesbyrd for at have bestået en embedseksamen, især den teologiske.

³ Legatet er stiftet i 1886 med en kapitalformue på 6.000 kroner. Renterne skulle deles i fire lige store portioner. Det må antages, at Hillerød Kommune nu mere end 100 år senere lader renterne af dette legat indgå i andre støtteforanstaltninger. Victor Hermansen, *Hillerød By*, Hillerød 1925, s. 323. - Om adjunkt Christian Jørgensen ved Horsens Lærde, se *Erslews Forfatterleksikon*.

⁴ Hændelsesforløbet er nedskrevet i 1944 af Jørgen Peter Jørgensens datter Alma Francis-ska Jørgensen.

⁵ G.K. Drackenbergh, »Fra Slottets Klokketårn«, *Amts Frederiksborg Avis* den 18. januar 1896

⁶ Jf. skøde og panteobligation, dateret den 1. august 1865.

⁷ Hillerød Byfogeds Skøde- og Panteprotokol, bd. QQ 6, s. 749a-750a. Landsarkivet.

⁸ Alma Jørgensen er omtalt i »Fodnote til et Liv«, *Lokalhistorisk Forening i Hillerød Kom-mune*, 1997-2.

JULEGAVEIDÉER

fra Lokalhistorisk Forening

HILLERØD-KALENDEREN 2000

Kr. 79,50

FRA DEN GAMLE GÆSTGIVERGÅRD

Kr. 128,00

GADER OG VEJE I HILLERØD KOMMUNE

Kr. 148,00

4 DOBBELTE LOKALHISTORISKE JULEKORT

Kr. 25,00

Fås hos boghandlerne

Frederiksborg Slot i solnedgang, set fra Posen. Malet af J. C. Dahl, sandsynligvis i 1814. Frederiksborgmuseet.

Torneroseslottet som brændte

af Asger Berg

I begyndelsen af 1800-tallet havde Frederiksborg Slot en temmelig tilbagetrukket plads i folkets bevidsthed. Ganske vist blev det brugt ved kroningshøjtidelighederne, men ellers havde det længe henligget ubenyttet midt ude i skovene, fjernt fra Kongens København og de nye residenser i Fredensborg og Hørsholm. Det var, som det blev sagt, lidt af et torneroseslot, som den unge romantiker Christian Molbech (1783-1857) genopdagede på sin fodrejse i Nordsjælland i august 1810:

*Jeg veed etsteds en Kongeborg;
Langt bort fra Stadens vilde Stimmel
Den klæder sig i stille Sorg,
Og skiuler sig for Verdens Vrimmel.
Engang for tuende Seklers Aar
Den var en herlig Konges Sæde,
Da kiendte den kun idel Glæde,
Da blomstrede dens Ungdomsvaar.*

*Men ak! de skønne Ungdomsaar,
De ere længe alt bortsvundne;
Nu blomstrer andre Tidens Vaar,
Og andre Sole er oprundne;
Nu stander det forladte Slot
Kun til den Hedengangnes Ære,
Til fierne Efterslægt at bære
Et Vidne om den store Drot.*

*Rundt om det vexler Livets Spil,
Og Tidens Strøm forbi det glider;
Det hører den ei mere til,
Det hører til de svundne Tider.
Som Bautasten det monne staae,
At vække Drottens gamle Minde
Hos Slægterne, som trindt oprinde,
Som strømme hen og snart forgaae.*

*Thi straaler det ei meer med Guld,
Ei meer den hvide Marmor praler;
Sin Pragt bedækker det med Muld,
I tause Varsler, kun det taler,
Og gyder hellig Trøst og Ro
Og stille Vemods blide Smerte
Ned i den fromme Vandrers Hierte,
Som kommer hid med barnlig Tro.*

Den følelse af stille vemod, som synet af Christian IV's gamle forladte kongeborg vækker i ham, forbindes altså med en følelse af »hellig Trøst og Ro«.

I de følgende strofer, hvor Molbech vil dele sin oplevelse med gamle og unge, med ulykkeligt og lykkeligt elskende, forklares, hvori trøsten består:

*Hvis dybe Længslers sære Lyst
Dit Hierte underfuldt bevæger,
Men Vemod fylder kun dit Bryst,
Og ingen Elskovs Lyst dig qvæger:
Da kom! her finder du en Brud,
Her skal din Længsel Fylde finde,
Her skal din Taare stille rinde
Og Siælen synke hen i Gud.*

Det er en guddommelig tilfredsstillelse, som sjælen kan opleve her. Og ligesom Guds og fortidens nærværelse kan kaste glemsel over den enkeltes nutidssorger, kan den enkelte her vækkes til levende begejstring for sit nordiske folk og sin gud. Således bliver Frederiksborg Slot for Molbech et nationalromantisk symbol, hævet over verdens omskiftelser - et sted, som bør besøges af alle:

*O kommer alle, kommer hid!
Du, friske Ungdom, sølvgraa Alder!
Forlad en Stund hver anden Id,
Lyt til den Røst, som venlig kalder;
Og følg dens stille Kalden. Kom!
Slip Alt, hvad hist dig vil adsprede,
slip Verdens Sorg, forlad dens Glæde,
Og kom til denne Helligdom!*

Selv om Chr. Molbech ikke var nogen Oehlschläger eller Grundtvig, er der i et digt som »Frederiksborg« (skrevet 1810, men først trykt i hans tidsskrift *Athene* i december 1817) så megen ægthed i form og indhold, at det kan fortjene at blive sammenholdt med de mest levende passager i hans *Ungdomsvandring i mit Fødeland* (1811-15).

I denne prosabog i to bind er skildringen af slottet et mere detaljeret sidestykke til digtet. Han beskriver med charme udsigten en morgenstund fra Jægerbakken mod slottet og den lille by, men allermest appellerer et besøg på slotsholmene en måneklar nat til Molbechs romantiske digtersjæl:

»Idet jeg traadte ind i Slotsgaarden, reiste de høie Mure sig som Skillerum imellem Fortid og Nutid; jeg var i Phantasiers Verden saa fuldkommen adskilt fra det Nærværende som jeg kunde være det. Den underfulde Blanding af Mørke og Lys skabte en ny og fremmed Verden i den øde Tomhed. Alt omkring mig var ligesom sænket i Grausøvn, og i den dybeste Taushed og Eensomhed vankede jeg i det øde Rum, stirrende i Skumringen paa de mørke Mure, og mod Nattens blege, aftagende Lys. De høie, mørke Taarnspiir reiste sig op i den klare Luft, og dets Spidse tabte sig i Ætheren, ligesom det Endelige, der fra Jorden stræber at hæve sig mod Himlen.«

***

Halvtreds år efter Molbechs besøg var slottet på alles læber. Det romantiske sværmeri for fortiden - og ulysten ved at leve i sit københavnske miljø - havde i 1848 fået kong Frederik VII til at forlægge residensen til Frederiksborg. Hans gemalinde til venstre hånd, grevinde Danner, født Louise Rasmussen, var ugleset både blandt hovedstadens aristokrati og borgerskab, men hoffets langvarige ophold på slottet i 1850'erne, hvori også grevindens tidligere elsker, kammerherre Berling, deltog, bragte kongens ærgrelser på afstand.

Hofholdningen kastede glans over Hillerød, men eventyret endte brat den decembernet i 1859, da slottet lagdes øde ved en voldsom brand. Historien om branden, dens årsager og konsekvenser, er fortalt i bogen *Omkring Frederiksborg Slots brand* og skal ikke gentages her.

Men et digt, Eduard Meyers »Frederiksborg« fra 1860, skal hentes frem fra glemmebogen, fordi det er et interessant vidnesbyrd om, hvordan brandkatastrofen blev fortolket i månederne efter. Snart blev den set som et attentatforsøg mod kongen, begået af højtstående personer ved hoffet, snart mere uhåndgribeligt som Guds dom over kongehusets brødefulde levned.

I denne situation, mens rygterne endnu svirrede, udsendte Eduard Meyer (1813-1880) sit digt. Først rejser han, som alle andre, spørgsmålet om brandårsagen:

*Det stolte Frederiksborg er brændt,
Hvad Magt har denne Flamme tændt?
Hvad Uheld har dets Fald berammet?
Er det et Himlens Fingerpeg?
Hvad eller - en Ugjerningsstreg
af nedrig Havelyst opflammet?*

*Det stod, et mægtigt Kongeværk,
En Kjæmpebolig stolt og stærk
med Kongespiir og gyldne Kroner.
Nu er det gamle Kongehus
I Smuds og Aske lagt i Gruus,
Til Sorg for Danmarks Millioner.*

Dernæst gennemspilles motivet »havelyst«, idet forfatteren - med udtalt kvindeforagt og med slet dulgte hentydninger til grevinde Danner - fortæller en selvopfundne anekdote om Christian IV og hans gemalinde til venstre hånd (morganatisk) Kirstine Munk:

*Frederik VII og grevinde Danner ved spillebordet, som ofte blev taget i brug, når de havde gæster på Frederiksborg.
Fotografi fra ca. 1860. Det Kongelige Bibliotek.*

*Den fjerde Christian har det bygt,
Saa ofte dvæled der han trygt
Trods Fru Kirstines fule Rænker;
Thi bandt hun Kongens venstre Haand,
Hans Høre frie var, som hans Aand -
Og Aanden bar ei Quindelænker.*

*Heel ofte vilde hun hans Magt,
Trods morganatisk Ægtepagt;
»Nei« raabte Kongen »ingensinde«
»Gud har betroet mig Kronens Krands«
»Ei for at ætse af dens Glands«
»I Skjødet af en smudsig Quinde.«*

*»Gud har mig skjænket Folk og Land,«
»at jeg skal værne det som Mand,«
»Som troe Forvalter vogte Huset;«
»Gav jeg det bort til Quindeziir,«
»Da sank det stolte Kongespiir«
»Vanhelliget ved Dig i Grisiet.«*

*Fru Kirsten rased grum og vild,
Men Kongens Øie spruded Ild -
Hun veeg for disse Flammeblikke;
Det var som Himlen fældte Dom,
Tæt ved Kaminen faldt hun om,
Men Fru Kirstine brændte ikke.*

Som bekendt skilte Christian IV sig af med fru Kirstine - og satte kongestenen i Indelukket ved slottet som et minde om skilsmissen. For Frederik VII bør dette ifølge digteren være et eksempel til efterfølgelse:

*Saa hersked' han i mange Aar
I blide og i trange Kaar,
Til Pryd han monne Kronen bæere;
Da døde han til Landets Sorg,
Han elsked Kirsten - Frederiksborg -
Men mest af alt dog Danmarks Ære.*

Endelig tydeliggøres parallellen i slutstroferne. Den rænkefulde og troløse kvinde - og læseren kan let sætte »Louise« ind for »Kirstine« - står bag landets plage og bør ryddes af vejen. Først da vil kongens valgsprog kunne opfyldes (Folkets Kjærlighed, min Styrke):

*En Ætling af den store Drot
Beboede nylig samme Slot,
En Drot med ædle Kongeblikke.
Man veed ei hvorfra Ilden kom,
Om hendes Naade segned om,
Men Fru Kirstine brændte ikke.*

*Kong Frederik! reis dit Kongespiir
Til Danmarks Stolhed, Fryd og Ziir -
I Gruus kun ligge Landets Plage;
Ryd bort fra Grunden Revl og Krat,
Da har Du Kronens gyldne Skat
Og Folkets Kjærlighed tilbage.*

Dette og lignende - til dels politisk bestemte - forsøg på at gøre grevinde Danner til syndebug for brandulykken på Frederiksborg fik dog ikke kongen til at svigte hende. Og Hillerød by bevarede sin kærlighed til Frederik VII, således som statuen på Torvet vidner om.

Artiklen er en bearbejdelse af kronikken i Frederiksborg Amts Avis den 17. december 1984.

Bog anmeldelser

Niels Stengaard, udg., *Breve fra Jacob Paludan til Thorvald Petersen*, 1999. Museum Tusulanums Forlag. 125 sider. 148 kr.

Forfatteren Jacob Paludan boede i Hillerød fra september 1929 til november 1931, idet han ejede og havde adresse på matrikelnummer Favrholm 22 b - i dag »Egevang«, Hestehavevej 19. Her indrettede og drev Paludan hønseri, mens han ventede på ny inspiration efter sin første litterære succes, og efter at en svingagtig sagfører i 1929 havde frasvindlet ham en stor del af hans fædrene arv.

Med Niels Stengaards udgivelse har vi fået en god lille introduktion til denne periode i Paludans liv, og samtidig er bogen ikke uden lokalhistorisk interesse. Brevene til vennen Thorvald Petersen, der var bosat i Amerika og ligesom Paludan var cand. pharm., dækker årene 1924-31, og mange af dem er skrevet i den præcise og karakteristisk åndsaristokratiske, selvbevidste og ofte let vrisne stil, som man også kender fra Paludans essays. De er fornøjelig læsning. Og brevudgaven er godt gennemarbejdet - med indledning, bibliografi, kronologi, navneregister og noteapparat. I noterne er selv de skjulte citater søgt opklaret (dog har Stengaard oversat et Dickens-citat på side 26 og et Holberg-citat på side 82).

Allerede i sensommeren 1925 havde Paludan boet i Hillerød i nogle uger på »Vænget« - som først i 1930'erne blev købt af Thomas Dinesen, og hvor i dag »Lions Park« ligger - »en mærkelig Pension i Hillerød, hvor storstilede Forhold i Forbindelse med umiskendeligt Forfald frembringer en Aroma af gammel Herregaard ...«

I januar 1929 - efter en tur til Fredensborg - skriver Paludan: »Og naar man har gaaet sig træt, saa er der Hotel Kronprinsen i Hillerød, hvor man kan hvile ud ved en tung Bourgogne og en Wienerschnitzel, imens man tankefuldt betragter Kakerlakkernes Leg bag Varmeapparatet.« Siden fortæller han om en aften, at »der paa »Kronprinsen« spiller en dygtig Duo, og der bliver det saa Kaffe og lidt Cognac, De ved, mens Slotstaarnene synker hen i Taagen, og Lysene tændes ...«

I september 1929 skriver han: »Jeg har faaet mig en lille venligt udseende Villa et Par Kilometer syd for Hillerød og er i disse Dage travlt beskæftiget med at montere den. Der er 1 Tdr. Land Jord, paa hvilken der i Vinterens Løb antagelig rejser sig et Hønsepalæ. Der er gode Chancer i Høns ...« Fra Adressen i »Hestehaven pr. Hillerød« fortæller Paludan i den følgende tid bl.a. om sit liv i huset, om husholdersken frk. Ladegaard (som udgiveren ikke har identificeret), om udsigten for ægtsalget, om problemer med vejforbindelsen, der i december 1929 blev afbrudt ved anlæggelsen af jernbanen, om Martin Andersen Nexøs villakøb i Hillerød (i 1929) og om gæstebud med rødvin og klaver- og violinsonater: »Senere gaar Selskabet ud i Hestehaven, hvor et udhulet Træ ligefrem indbyder-, der dufter af Hyld, og Natten lyser bag Frederiksbergs Spir, mørke Dyr kommer frem og snuser, vifter med Halen og græsser.«

Men vinterens ægpriser hos Schepler i Hillerød svarede ikke til Paludans forventninger. »Huset selv er jeg godt tilfreds med, men for alle andre Tings Vedkommende maa det være Fanden selv, der hviskede i mit Øre, at jeg skulle slaa mig ned her.« Og efter allerede i efteråret 1930 at have faaet et tilbud fra en ejendomsmægler Rafaelsen (ikke identificeret) sælger

Paludan huset og flytter i november 1931 til Birkerød. Problemerne med hønseriet i Hillerød har Paludan også berørt i en række essays og andre breve, som udgiveren Niels Stengaard anfører. (A.B.)

Peter Heiberg, *Og kongen holdt ord! OTA-bøgernes danmarks-historier: en (lokal) historisk og biografisk nøgle*, 1999. Bøttiger Bøger. 32 sider. Pris ikke oplyst.

Fra 1932 til 1942 blev der udgivet små 40 OTA-bøger med beretninger fra danmarks-historien – i alt 320 historier om historiske personer og steder. OTA-bøgerne blev læst og brugt i skolerne – også i tiden op til 1960'erne – og mange omfatter dem med nostalgisk interesse. Peter Heibergs hæfte indeholder en grundig oversigt og en nyttig nøgle, så man kan slå op, hvor man finder historier om bestemte personer eller lokaliteter. Der kan være gennemskuelige småfejl som forveksling af Frederiksberg og Frederiksborg, men bogen tjener sit formål godt. Den indeholder også henvisninger til artikler om OTA-bøgerne. (A.B.)

Erik Wassard, *Fra det nu forsvundne Hillerød*, 1999. Strandbergs Forlag. 96 sider. 98 kr.

I forlagets serie af småhæfter med fotografier fra danske, især sjællandske, byer er turen nu kommet til Hillerød. Med gengivelser af ca. 85 billeder fra Lokalhistorisk Arkiv for Hillerød Kommune supplerer hæftet udmærket Bysvendens bøger. Selv om man nogle steder kan anke over billedgengivelsen og beskæringerne, må man rose udvalget, der viser mange morsomme billeder af livet i Hillerød i ældre tid, men desværre er fotografierne sjældent krediteret. Burde det ikke også nævnes, at maleriet på omslaget tilhører Ny Carlsberg Glyptotek og malerierne på side 12 Kunstindustrimuseet?

Billederne er forsynet med gode og oplysende kommentarer, der dog ikke er fejlfri. Side 26 skrives der om Slotsgade 12 som familien Carl Petersens ejendom, selv om familien faktisk var lejere. Side 38 skrives der, at »Sparepenge« lå i Indelukket – burde være Slotshaven. Side 51 og igen side 56 hævdes det, at hele Helsingørgades nordlige husrække fra nr. 17 til Buddes hjørne blev nedrevet i 1960'erne. Det er heldigvis ikke tilfældet! Side 62 siges det misvisende, at Nordsjællands Socialdemokrat er fra 1934. Den er fra 1911. Side 79 omtales Frederiksværkbanens lokalstation »ved Frederiksgade«, men den lå ved Trollesvej. Alt i alt er det dog et godt lille hæfte, som må hilses velkommen. (A.B.)

Iben Pedersen, red., *Vinterklubbens fortælleværksted. Fra landsbysamfund til pendlerbyer. Træk af Nørre Herlev sogns historie*. 64 sider. 40 kr. (ikke i boghandelen).

Vinterklubben, der den 1. november 1999 fyldte 30 år, har i nogle måneder haft et fortælleværksted, hvori Lokalhistorisk Forenings formand, Margrethe Krogh Sørensen, har fungeret som inspirator. Arbejdets foreløbige resultat er dels det foreliggende hæfte med beretninger fra Nr. Herlev, Hammersholt og Freerslev, dels en udstilling, der fra slutningen af november kan ses på Hillerød Bibliotek. Herefter skal det indsamlede materiale indgå i Lokalhistorisk Arkiv.

I det meget tiltalende, ganske stofrige hæfte er samlet en række beret-

ninger og billeder fra sognet, især vedrørende de sidste 50 år. Her er erindringer om livet på teglværket i Hammersholt, om arbejdet i Brødeskov, om livet i Nr. Herlev i 1940'erne og på Bendtsgaard i Freerslev og på Høvelsgaard. Her er korte oversigtsartikler om gårdenes og skolernes historie, og vi får rids af institutioner som kirken, sognegården, sognerrådet i tiden op til kommunesammenlægningen i 1966, skovbørnehaven, samt børnehaven Nyhammeren, idrætsforeningerne og Brødeskov-koret. Alt i alt er det et værdifuldt materiale, samlet og skrevet af mange forskellige, som ofte selv har været dybt involveret i historien. På den måde bliver det en glimrende introduktion for nye tilflyttere, men også for andre, der vil lære sognets liv at kende, som det har udviklet sig i den voldsomme omstillingsperiode fra efterkrigstiden til i dag. Skulle man anke over noget, kunne det være, at der flere steder mangler billedtekster, ligesom fotogengivelsen kan være lidt grumset. Et kort med gård- og husnavne kunne også have været nyttigt.

Heldigvis nævnes det i indledningen, at gruppen bag dette værksted vil fortsætte sit gode projekt med Nr. Herlev sogns lokalhistorie i samarbejde med Lokalhistorisk Forening i Hillerød kommune. (A.B.)

Lennart Weber, *Hillerød Torv gennem 400 år*, 1999. Privat forlag. 64 sider. 98 kr.

Det er en virkelig nydelig og tiltalende bog, der her lægges frem – langt om længe kan man sige, da manuskriptet tydeligt har været undervejs i nogle år (på side 40 tales der om den kommende udvidelse af Politigården og på side 62 om de kommende kaskader i Barokhaven!) Det må også være derfor, at Weber glømmer at skrive, at det renoverede Torv i 1996 fik Lokalhistorisk Forenings ærespris. I andre henseender er bogen dog helt *up to date*.

Allermest glæder man sig over de mange, overordentlig smukt gengivne billeder, både gamle og nyere. Det er tydeligt, at forfatteren, der selv er en entusiastisk samler af topografiske fotografier, har lagt sig rigtigt i selen – bistået af bl.a. Lokalhistorisk Arkiv og advokat Peter Scheibel. Men det er også gode historier, der fortællers: om Torvets historie og topografi, om rådhuset, om torvelivet gennem tiderne, om kioskerne og om nabohusene og deres historie. Mange af beretningerne kendes måske fra anden litteratur, men Weber har også været dybere nede i nogle primære kilder og kan fx fortælle spændende om politiske møder på Torvet – og, måske overraskende, om fattighuset på Torvet og biblioteket på Torvet. Savner man noget? Ja, måske historien om de underjordiske toiletter! Og hist og her er der et par småfejl, fx billeddateringen på side 16, der er ca. 30 år for tidlig.

Bogen slutter med en redegørelse for den kommunale plan for Torvet og med kommunalpolitikeren Webers egen vision. Tankerne om en vis »møblering« af Torvet (et pudsigt ord) er spændende. Men skal vi virkelig have både et hjorte-springvand, en legeplads og en ekstra kiosk? Behøver man at være så bange for den store, åbne plads, der kan have sin egen skønhed – og som så kan fyldes af levende mennesker, når der er lejlighed til det? Det er positivt, at lokalhistorien her munder ud i et debat-skabende oplæg. (A.B.)

GENERALFORSAMLING

Lokalhistorisk Forenings ordinære generalforsamling
afholdes onsdag den 8. marts 2000, kl. 19.15
på Hillerød Bibliotek, Bakkegade 23

Dagsorden ifølge vedtægterne.

Efter generalforsamlingen vises gamle Hillerød-film.

Lokalhistorisk Forening

ønsker

medlemmer og sponsorer

en god Jul og et godt Nytår!

Indhold

»Statens lille Embedsmand« (2)	3
<i>af Peter Schmaltz-Jørgensen</i>	
Torneroseslottet der brændte	15
<i>af Asger Berg</i>	
Bog anmeldelser	23
<i>af Asger Berg</i>	
Generalforsamling	26

FORENINGEN STØTTES AF

C. A. Andersen malerfirma - Ernst & Young - Den Danske Bank - Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg - Dines Jørgensen. Rådgivende ingeniører - FO Arbejdernes Fællesorganisations Bygge-aktieselskab - Grafisk Center Hillerød - Hillerød Bibliotek - Hillerød Borgerstiftelse - Hillerød Industri- og Håndværker-forening - Hillerød Kommune - Høvelt Electric - Lokalbanken - Nykredit - Reklame-fotograf Henrik Knoblauch - Ristorante La Perla - Toyota Hillerød - Ullerød Brugsforening - Unidanmark-fonden

Postbesørget blad
(0900KHC)
51387

GRAFISK CENTER HILLERØD

Trollesmindealle 9 • 3400 Hillerød • Tlf.: 48 24 27 00 • Fax: 48 24 27 04

- BROCHURER
- KATALOGER
- ÅRSBERETNINGER
- PLAKATER
- TIDSSKRIFTER
- BØGER
- FIRMAPAPIRER